

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИНФОРМАТИКА ЗА XII КЛАС*

ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА – МОДУЛ 3

---

* Краен вариант от изпълнение на Дейност 3.3. по ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

МОДУЛ 3 „РЕЛАЦИОНЕН МОДЕЛ НА БАЗИ ОТ ДАННИ”

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Обучението в **Модул 3 „Релационен модел на бази от данни”** е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, необходими за софтуерната реализация на информационни системи с бази от данни в съвременното общество и с изграждането на основни познавателни, приложни и аналитични компетентности на ученика в тази област. Учебната програма е предвидено да се реализира в рамките на 72 учебни часа за ученици в 12. клас през първия учебен срок. Учебната програма е представена в следната последователност:

1. Учебно съдържание и очаквани резултати от обучението
2. Хорариум на модула
3. Оценяване
4. Дейности и междупредметни връзки

Целта на учебната програма е да се направи съвременна интерпретация на типични информационни проблеми посредством достъпно за учениците съчетание на помощни визуални средства с приложение на ефективни технологии за обектно-ориентирано програмиране. Учебното съдържанието е обособено в 2 основни теми (“Информационни системи с бази от данни”, “Моделиране и обработване на данни”), всяка от които е структурирана в подтеми, проектиращи елементи от стандартите в ДООИ в система от понятия и взаимовръзките им с методите за приложение на софтуерни технологии за реализиране на очакваните резултати. Софтуерните технологии са подбрани, като са взети предвид следните взаимосвързани фактори:

- Знанията, уменията и отношенията, изградени в предходните модули на профилираната подготовка по информатика
- Възможностите да се постави акцент върху логически връзки и моделиране с използване на утвърдени стандарти в софтуерните технологии, а писането на програмен код да се минимизира
- Възможността за постигане на ефективна и изпълнима от ученици програмна реализация на съвременни информационни проблеми посредством широкото приложение на стандартни софтуерни библиотеки в кратка последователност от технологични стъпки

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

- Стандартното софтуерно и хардуерно осигуряване за профилирана подготовка в системата на средното образование – компютри, системен и приложен софтуер, мрежова и комуникационна инфраструктура
- Възможностите за достъпно представяне на тези технологии пред ученици с мултимедийни и други съвременни дидактически средства
- Съвременните тенденции в образователната политика и връзката им с изискванията на обществото

Очакваните резултати от приложението на учебната програма са всеки ученик да придобие основни компетентности за разработка на информационни системи с бази от данни и овладяване на базисни знания за продължаване на обучението в областта на компютърните науки. Постигането на тези резултати изисква въвличането на учениците в ролята им на активни участници в учебния процес с помощта на съвременни средства за обучение и съвременни педагогически практики.

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ПО ТЕМИ		
1. Информационни системи с бази от данни		
1.1. Въведение в информационните системи	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава характерни функционалности за основни видове информационни системи • Коментира предимства и недостатъци на ИС, базирани на файлове и електронни таблици • Знае характерните особености на ИС с бази от данни (БД) • Назовава приложението на таблици, заявки и отчети в ИС с БД • Оперира с примерна информационна система с база от данни 	<ul style="list-style-type: none"> • Информационна система (ИС) • Система за управление на човешките ресурси (HRMS) • Система за обработка на транзакции (TPS) • Система за управление на информацията (MIS) • Дублиране на данни (data redundancy) • Споделяне на данни • Сигурност на база от данни • Заявка • Отчет • Едновременен достъп на потребители

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

		до БД
1.2. Системи за управление на бази от данни (СУБД)	<ul style="list-style-type: none"> • Описва предназначението и ролята на компонентите на СУБД • Разпознава архитектури за реализиране на многопотребителски СУБД. • Познава и разбира три нива на абстракция на СУБД: външно, концептуално и вътрешно ниво • Описва основните роли на групите потребители на СУБД 	<ul style="list-style-type: none"> • Система за управление на база от данни (СУБД) • Сървър на база от данни • Архитектура на база от данни • Клиент - сървър архитектура • Файлов сървър • Разпределена система • Външно ниво на абстракция • Концептуално ниво на абстракция • Вътрешно ниво на абстракция • Клиентско приложение на БД • Схема на БД • Процедура на СУБД • Доставчик на база от данни • Източник на данни
1.3. Релационен модел на база от данни	<ul style="list-style-type: none"> • Познава структурата и характеристиките на релационния модел на база от данни • Познава основните термини и понятия, свързани с релационен модел на база от данни • Използва основни термини и понятия за представяне на примери на релационни бази от данни • Структурира и представя примерно описани данни чрез релационен модел 	<ul style="list-style-type: none"> • Релационен модел на база от данни • Релация/отношение (таблица) • Атрибут (поле, колона) • Домейн на атрибут (множество от стойности) • Степен на отношение (брой атрибути) • Кортеж (запис, ред) • Мощност (брой кортежи)
1.4. Представяне на данните	<ul style="list-style-type: none"> • Създава таблица в интегрирана среда (MS Access) с графични средства, като прилага добри практики за именуване на таблица и полета на таблица 	<ul style="list-style-type: none"> • Целочислен тип данни • Тип данни с плаваща запетая • Тип данни символен низ

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

	<ul style="list-style-type: none"> Разграничава приложението на основни типове данни на полета на таблица Прилага подразбиращи се стойности и проверка за област на допустими стойности Въвежда и редактира данни в таблица с графични средства Знае за възможностите за преобразуване от един тип в друг Задава стойност NULL на данни 	<ul style="list-style-type: none"> Тип данни за дата и час Стойност NULL
2. Моделиране и обработване на данни		
2.1. Видове релации	<ul style="list-style-type: none"> Обяснява основните видове степени на отношения (relationship) Познава видовете връзки/отношения Свързва основен и външен ключ при описание на релация Задава основен ключов атрибут на релация Задава външен ключов атрибут на релация Създава прости и съставни основни и външни ключове на релация Разбира задаването на типове ограничения (not NULL, Unique, Primary key, Foreign key и т.н.) за даден атрибут Интерпретира основни графични означения в диаграма на БД Разпознава основните степени на релация и видове връзки в ER диаграма Илюстрира основните степени на релации и видове връзки при решаване на информационен проблеми 	<ul style="list-style-type: none"> Унарни релации Бинарни релации Релации от по-висока степен Връзки/отношения от вида „едно-към едно”, „едно-към-много” и „много-към-много” Основен ключ (primary key) Автоматично генериране на стойност на първичен ключ Външен ключ Прост ключ Съставен ключ Графичен модел на БД - Entity Relationship (ER) диаграма
2.2. Моделиране на бази от данни	<ul style="list-style-type: none"> Разпознава аномалии от повторение на група от данни в таблица Прилага основни правила за избягване на аномалии Открива аномалии, породени от излишество на данни в 	<ul style="list-style-type: none"> Аномалии при вмъкване, редактиране и изтриване на записи, породени от излишество на данни Транзитивно изчислимо поле

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

	<p>графичен модел на БД и предлага начини за отстраняването им</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разбира процеса на нормализация на релационна база от данни • Прилага нормализация в първа и втора нормална форма (1NF, 2NF) на релационна база от данни • Моделира диаграма на релационна БД с графични средства по примерно описание на информационна структура от категории данни 	<ul style="list-style-type: none"> • Нормална форма на база от данни • Първа нормална форма на БД • Втора нормална форма на БД • Логическо и физическо представяне на БД
2.3. Основни операции в релационен модел	<ul style="list-style-type: none"> • Познава основните операции в релационен модел • Идентифицира основни операции в релационен модел на дадена база от данни • Прилага конкретна основна операция над дадена база от данни • Идентифицира основните операции и реда на тяхното приложение при решаване на практически задачи 	<ul style="list-style-type: none"> • Проекция • Селекция • Декартово произведение • Обединение • Сечение • Разлика • Деление • Групиране • Агрегатни функции
2.4. Моделиране и изпълнение на заявки	<ul style="list-style-type: none"> • Описва характерни особености и приложения на заявките в СУБД • Моделира и изпълнява с графични средства заявка за извличане, реализираща проекция или селекция върху една таблица • Представя с помощта на графични средства резултата от заявка в нарастващ или намаляващ ред на стойностите на дадено поле • Позволява или забранява наличието на дублирани редове в заявка • Задава с помощта на графични средства критерии за селекция 	<ul style="list-style-type: none"> • Заявка • Критерий на заявка

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

	и съединение	
	<ul style="list-style-type: none"> Илюстрира с графични средства заявки с решения на несложни информационни проблеми 	
2.5. Заявки със свързани таблици от данни	<ul style="list-style-type: none"> Познава и използва основни операции за обновяване на базата от данни – добавяне на редове, изтриване на редове, модифициране на стойности Прилага основните видове интегритет на свързване (referential integrity) Моделира и изпълнява с графични средства заявка за извличане, реализираща проекция, селекция и съединение върху две или повече таблици Моделира и изпълнява с графични средства вложени заявки 	<ul style="list-style-type: none"> Естествено свързване (natural join) на две или повече таблици Вътрешно свързване (inner join) на две или повече таблици Интегритет на свързване при изтриване и редактиране
2.6. Стандартен език за работа с релационни бази от данни	<ul style="list-style-type: none"> Описва приложенията на стандартен език за работа с релационни бази от данни (SQL) Идентифицира ключови думи от команди на SQL за вмъкване, извличане, редактиране и изтриване на информация Разчита SQL заявка, генерирана с графични средства Генерира заявки за извличане, редактиране и изтриване на записи в таблица чрез графични средства Подбира подходящи дейности (Create, Read, Update and Delete – CRUD) за управлението на примерна база от данни (вмъкване, прочитане, редактиране и изтриване на записи в таблици) при решаване на зададен проблем 	<ul style="list-style-type: none"> Стандарти за представяне на данни и заявки в SQL
2.7. Заявки с потребителски дефинирани изчисления	<ul style="list-style-type: none"> Дефинира изчислимо поле на заявка Прилага стандартни аритметични и текстови операции с полета на таблица Използва изчислимо поле на заявка, създадена с графични 	<ul style="list-style-type: none"> Изчислимо поле на заявка Заглавие на изчислимо поле

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

	<p>средства или със средствата на SQL, за решение на примерни задачи в СУБД</p> <ul style="list-style-type: none"> Описва вложена заявка, включваща изчислимо поле 	
2.8. Заявки за получаване на агрегирани данни	<ul style="list-style-type: none"> Идентифицира приложения на заявки за извличане на агрегирани данни в СУБД Подбира математически функции за получаване на агрегирани данни Използва групиране на записи за извличане на агрегирани данни Описва с помощта на графични средства заявки за извличане на агрегирани данни Описва с помощта на SQL заявки за извличане на агрегирани данни 	<ul style="list-style-type: none"> Агрегирани данни Групиране (GROUP BY) Условие за група (HAVING) Подредба на редовете от резултата (ORDER BY)
2.9. Заявки с параметри	<ul style="list-style-type: none"> Идентифицира приложения на параметричните заявки в СУБД Генерира със средствата на Access заявки с параметри при извличане, редактиране и изтриване на записи, като използва помощни графични средства Анализира записи от данни чрез промяна на стойностите на определени параметри на заявка 	<ul style="list-style-type: none"> Параметър на заявка Параметрична заявка

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

ХОРАРИУМ ЗА МОДУЛА

Годишен брой часове за изучаване на модула в 12. клас - 72 часа

Допълнителни уточнения за конкретния модул.

- Програмата предвижда обучението да се извършва на базата на език за визуално програмиране – Microsoft C#.NET) или Java по избор на преподавателя.
- Препоръчват се следните среди за програмиране: актуални версии на Microsoft Visual Studio (професионална или свободноразпространяема версия (за C#.NET), NetBeans или Eclipse (за Java).
- Препоръчва се обучението да се провежда предимно под формата на комбинирани уроци.
- Препоръчва се занятията да се провеждат в блок от два учебни часа и всеки ученик да разполага със собствено работно място за работа в съответната програмна среда.
- Препоръчва се описаните нови понятия да се разглеждат на концептуално ниво и да се използват при практическата работа.
- Часовете за преговор да включват предимно изпълнение на компютър на практически дейности по теми от учебната програма.
- Препоръчително е да се използват примерни бази от данни на MS Access и MySQL и Microsoft SQL Server с интегрираните среди NetBeans и Visual Studio .NET.
- Да се идентифицират и прилагат добри практики на програмиране.
- Препоръчва се по възможност на учениците да се предостави свободен достъп до компютърните зали извън редовните часове за упражнения и работа по проекти.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 30 часа	до 50%
За преговор	до 15 часа	
Практически дейности	до 18 часа	до 50%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво, междинно контролно)	до 6 часа	

ОЦЕНЯВАНЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки от практически задания в клас	20%
Текущи оценки от домашни работи	20 %
Оценки от работа по проект	10%
Оценка на изходно ниво	30%
Оценки от контролни работи	20%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Дейности	Описание на дейност
Дейност 1.	Структуриране на примерно описани масиви от данни в таблици на релационна база от данни. Учениците прилагат добри практики за създаване на таблица - именуване на полетата на таблиците, демонстрират познавателни, аналитични и приложни компетентности при определяне и задаване на тип на поле на таблица, стойност по подразбиране, ограничения за валидност на данните, както и задаване на основен ключ на таблица. Удачни примери за реализация на тази дейност могат да се открият в теми

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще

	от предмета по предприемачество, както и в други предмети от училищната програма, където има нужда от обработка на динамично генерирани и свързани помежду си данни. В комбинация с други оттук споменатите дейности тази дейност може да се използва за формулиране на проект
Дейност 2.	Моделиране на основните видове релации (1:1, 1:M) между таблици, като се демонстрират познавателни и приложни компетентности при прилагане на основни правила за избягване на аномалии при вмъкване, редактиране и изтриване на записи. Учениците демонстрират аналитични и приложни компетентности при моделиране на диаграма на релационна база от данни с графични средства по примерно описание на информационна структура от категории данни. В комбинация с други оттук споменатите дейности тази дейност може да се използва за формулиране на проект
Дейност 3.	Въвеждане и редактиране на данни в таблица с графични средства. Учениците демонстрират познавателни и приложни компетентности за валидиране на данни, използване на подразбиращи се стойности и въвеждане на външен ключ чрез „подказване”(lookup) на набор от възможни стойности с графични средства по примерно описание на информационна структура от категории данни. В комбинация с други оттук споменатите дейности тази дейност може да се използва за формулиране на проект
Дейност 4.	С графични помощни средства моделиране и изпълняване на заявка за извличане, сортиране и филтриране на записи от таблица. Учениците демонстрират познавателни и приложни компетентности за създаване на заявка, която интерпретира предварително формулирана цел за обработка на информация. При реализацията на тази дейност може да се използват данни и задания за заявки, свързани с изследвания върху процеси, факти и събития в областите на природо-математическите и хуманитарните предмети. В комбинация с други оттук споменатите дейности тази дейност може да се използва за формулиране на проект
Дейност 5.	Модифициране с графични средства на заявка върху свързани таблици от данни при анализ на информационни проблеми от вида „Какво, ако?” Учениците демонстрират аналитични и приложни компетентности по реализацията на основните видове интегритет на свързване (referential integrity) и интерпретират решението на зададен информационен проблем за анализ от вида „Какво, ако?” (What, if?) с промяната на параметри в проектирането, пресмятането, сортирането, филтрирането или групирането на предварително зададена заявка. В комбинация с други оттук споменатите дейности тази дейност може да се използва за формулиране на проект
Дейност 6.	Генериране на структурирани команди на заявки за извличане, редактиране и изтриване на записи с графични средства. Учениците демонстрират познавателни и приложни компетентности да генерират структурирани заявки на стандартен език (SQL) с помощни средства и да интерпретират логиката, представена чрез структуриране на заявката, като я съпоставят по аналогия с използваните графични средства